

Z NÁBOŽENSKÉ TRADICE
ČESKÉ.

13-D-1431

Knihovnička Služby — Svazek 3.

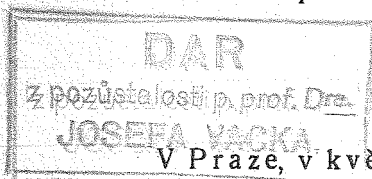
Vede V. K. Škrach.

JAN ROKYTA

Z NÁBOŽENSKÉ

TRADICE ČESKÉ

Dvě přednášky

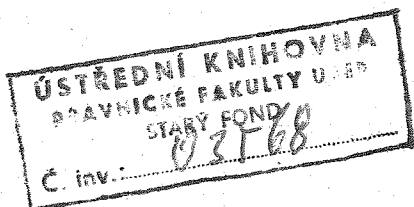

T-4155

Nákladem měsíčníku Služba

7320/509

VEŠKERÁ PRÁVA VYHRAZENA.

Vytiskl KALINA A DOLENSKÝ v Praze-II.
Expeduje B. HAVLÍČEK v Praze-II.,
Karlovo 6.

PŘEDMLUVA.

Vydávám dvě ze svých přednášek, vzniklých za náboženského ruchu, jež prožíváme. V duchu svého „Zpěvníku pozdního husity“ zasáhl jsem sám do tohoto hnutí, které je zcela přirozeným důsledkem našeho osvobození. Loňského 20. června měl jsem na požádání potštýnského sboru Jednoty bratrské přednášku v Rychnově n. K. „O potřebě mravní a náboženské obrody“, po níž následovaly přednášky v Potštýně, ve Vamberce, pod památnou borovicí u Rychnova, v Červeném Kostelci, v Žamberce, v Táboře, v Pisku atd. Svými přednáškami snažil jsem se vésti současné hnutí na cestu, která by se připojovala k naší násilně přerušené reformaci — na cestu, na níž bychom v duchu nové doby dále předlí přetrženou nit českého náboženského vývoje. Cíl tento sledoval jsem i dvěma přednáškami této knížky.

První proslovil jsem v Rychnově nad Kněžnou 13. listopadu minulého roku k 250leté památce smrti J. A. Komenského a v Brandýse n. Orlicí v den letošních narozenin Komenského. Zde připojil jsem k ní druhou přednášku, o Jednotě bratrské. Obě nejsou jen pohledem do minulosti, nýbrž snaží se z ní čerpat pro přítomnost a hledat cestu k budoucnosti. Neběží mně o retrospektivu, nýbrž o to, co jest schopno života v přítomnosti a dalšího pokroku pro budoucnost. Chtěl jsem jimi zkrátka ukázat, že české bratr-

ství, vyvrcholené Komenským, je schopno života i v naší době, poněvadž jeho základním prvkem je zásada stálého pokroku. Jest nyní na nás, abychom je naplnili novým životem, čili abychom jim prodchli svůj novodobý život a v něm je přetvořili v cosi živoucího, svého a krásného — a tak položili pevný základ své nové svobodě. Neboť bez takového pevného, hluboce mravního základu nebude u nás dobře. Ten musíme naléztí stůj co stůj.

Masaryk vystihl, jaký převrat politický a sociální se blíží, provedl revoluci proti habsburské monarchii a obnovil samostatný, na celý československý národ rozšířený stát s ústřední polohou v Evropě mezi západem a východem. Naše politika podle jeho koncepce hledá správnou linii v tomto položení. Také náš socialismus jí musí hledati ve smyslu Masarykova celoživotního badání a ve směru jeho prozíravosti. Ale zároveň musíme řešiti i svůj problém náboženský, neodlučný od naší národní bytosti. Řešení jeho bylo hlavní náplní naší minulosti, pokud jsme nebyli spoutáni — nyní po získání volnosti se zase neodbytně hlásí. Naše národní duše vycití tu své místo v proudu, který již od konce minulého století prýští ze západu i z východu — jako je vycitila za Husa, jimž zachytila závan z Anglie a přetvořila jej v sobě v hnutí specificky české. V naší reformaci jsou velké hodnoty, vytěžené z tohoto přetvořovacího procesu. Budeme-li z nich těžiti, majíce na zřeteli novodobé proudy západní, vytvoříme zase něco hlubokého, svého i všelidského, co nám dá pevný základ života doma i zjedná významné místo v duševním zápolení člověčenstva o nejvyšší ideály.

NÁBOŽENSKÝ A MRVNÍ ODKAZ
KOMENSKÉHO.

Vzpomínám si, jak za války, kdy všichni svorně jsme se posilovali věrou, že se přiblížila doba velkého zúčtování s těmi, kdož způsobili pád české samostatnosti, ve mnohých tato víra se vzmocňovala dospíváním několika staletých výročí velkých a osudových událostí našich dějin a podivuhodným faktem, jak tato významná výročí se soustřeďují na skrovný poměrně rozsah několika let. R. 1915 dospívalo půl tisíciletí od upálení Mistra Jana Husi, tedy od zahájení římského úsilí o pokoření českého ducha a českého národa. R. 1918 přiblížilo se třísté výročí počátku českého odboje proti Habsburkům a Římu, spojeným proti nám za týmž společným účelem. R. 1920 mělo se naplnit 300 let od bitvy na Bílé Hoře, již zpečetěn osud české samostatnosti na statetí, a r. 1921 tři sta let od popravy českých pánů na Staroměstském rynku, již zahájeno děsné období ubíjení českého ducha a národa. Zbystřené pozornosti vzrušených českých myslí neušlo ani, že mezi tato převýznamná výročí spadá i 250letá památka smrti Jana Amosa Komenského (r.1920) —

a dojatěji než kdy jindy, se srdcem, rozbušeným vzrušením, a s očima, rozšířenými vírou, připomínali jsme si prorocká slova posledního biskupa Jednoty bratrské, že se vláda věcí našich zase k nám navrátí, se slzami čítali jsme závěr jeho Kšaftu umírající matky Jednoty bratrské: „Živ buď, národe posvěcený Bohu; neumírej! Muži tvoji ať jsou bez počtu. Požehnejž, ó Hospodine, rytěřování jeho a v práci rukou jeho zalib se Tobě! Zlomuj ledví nepřátel jeho a těch, kteříž ho nenávidí, aby nepovstali! Přijdiž čas tvůj, aby říkali národové: Blahoslavený jsi, Izraeli; kdo jest podobný tobě, lide vysvobozený skrze Hospodina, jenž jest pavéza spomožení tvého a meč důstojnosti tvé? Tvoji zajisté nepřátelé ponížení budou, ale ty po povýšenostech jejich šlapati budeš.“

Ze shluku těchto výročí a posilování proctvím Komenského vytušovali jsme, že dobíhá konce doba našeho otroctví — a kdesi mezi nimi vyhlíželi jsme den našeho osvobození. Přiblížil se konečně — a, hle, zase padl tak, že se dvěma jinými výročími tvoří významnou skupinu. Bylo souzeno, aby 28. říjen byl dnem vzkříšení naší svobody, po němž 8. listopadu připadá památka bitvy na Bílé Hoře a 15. listopadu památka smrti J. A. Komenského. Jako by dějinná prozřetelnost chtěla říci: Jste osvobozeni, ale i ve svobodě stále pamatujte Bílé Hory a nikdy nezapomínejte Komenského, jenž po marném snažení, aby vám svobodu navrátil, předpověděl vám svobodu novou

a zůstavil vám velký odkaz pro dobu otroctví i pro dobu obnovené svobody.

Proto já nebudu se nyní obíratí jeho životními osudy, nýbrž tímto odkazem jeho života, duchem jeho díla a úsilí, jímž proslavil nejsmutnější dobu našich dějin tou měrou, že v ní, v době nejžalostnějšího našeho úpadku politického dospívá v něm duch český jednoho ze svých největších vrcholů, tak vysokého, že i v snažení všelidském k nejvyšším vrchům jest počítán.

Arci i sám běh života jeho jest nám převázným odkazem jako vzor Čecha a člověka, velikého vysokými ideály, jež si vždy kladl, vytrvalého v práci a snažení, nezviklatelného ve svém přesvědčení a víře žádnými ranami, věrného syna vlasti i za nejkruťšího pronásledování, neúnavného v hledání a dobývání jejího dobra i za okolností beznadějných a nezoufajícího pro budoucnost ani tehdy, kdy pro přítomnost je vše ztraceno. Byl to věčný vyhnanec a věčný trpitel, stíhaný ranou za ranou, a přece vždy nacházející novou a novou útěchu, novou a novou naději, novou a novou sílu k další práci a docházející vždy bezpečného útočiště ve vlastním srdci a v ideálu dobra, jež tam věrně choval. Byl stálým vyhnanecem i v nejsoukromějším životě, vyhnanecem tichého života rodinného, pro nějž měl tolik smyslu, citu a vůle. Záhy byl vyhnan z dětského ráje, ztrativ otce i matku již ve 12. roce, byl vyhnan a vyháněn i z rodinného ráje, jež si

sám založil; ve 30 letech ztrácí manželku a 2 děti, od nichž byl dlouho odloučen vyhnanstvím; druhé manželství, uzavřené v Brandýse n. O., po celý společný život rušeno jest častým a dlouhým odlučováním, způsobovaným neklidem vyhnanectvého života, a konečně umírá Komenskému věrná choť, matka 5 dětí právě v době největších úzkostí o konečný osud jeho vlasti a Jednoty, dva měsíce před podepsáním míru vestfálského.

Upřímný syn vlasti, jeden z nejčestějších lidí myšlením, jazykem i cítěním, muž, v němž český duch došel nejvlastnějšího výrazu, byl od svého 29. roku po celý svůj život až do smrti psancem a vyhnancem: již r. 1621 vidíme jej na útěku z Fulneka do Slezska, od r. 1622 žije sice na panství Žerotínově v Brandýse, ale již srpnový mandát z r. 1624 proti nekatolíkům staví mu před oči nezbytné vyhnanství a ještě nelítostnější červencový mandát z r. 1627 dává jemu a ostatním bratřím, kteří by nechtěli přijmout katolictví, zcela krátkou lhůtu k vystěhování. Tak koncem ledna 1628 s družinou svých bratří a sester odchází do ciziny, kde již od r. 1625 většinou trávil na cestách. Usazuje se v polském Lešně, ale ani tu nemá klidu; nacházíme jej střídavě v Anglii, v Holandsku, ve Švédsku, na Litvě, v Polsku, v Uhrách, štváného buď zájmy vlasti a Jednoty, neb zájmy vědeckými a vychovatelskými, neb konečně nepřizní osudu, který na něj nejtíže dolehl mimo ostatní rány dvěma nejtěžšími: r. 1648 zmařením poslední

naděje v návrat do vlasti, když vestfálský mír pomínil české exulanty přes všecko jeho snažení u mocných státníků, aby je přesvědčil o spravedlnosti české věci — a r. 1656 zničením velkých, celoživotních prací vědeckých a literárních, jež padly za oběť požáru v Lešně, a rozptýlením sboru lešenského a tedy koncem Jednoty bratrské. Našel sice potom klidný útulek v Amsterodámu a došel zde i věčného míru smrtí r. 1670 — ale vyhnanství jeho se ani tím neskončilo. On, který po celý svůj život nepřestal sloužiti dobru vlasti, svého národa a všeho lidstva, byl na dlouhou dobu vyhnán z paměti svého lidu i z paměti všelidské. Lidstvo zapomělo na svého učitele, svedeno nenávisťnými hlasy jeho odpůrců, a také národ jeho kromě hloučku tajných bratří a evangelíků na něj zapoměl, odveden byv od něho Římem. Avšak v paměti lidstva nemohl zůstat navždy vyhnancem, poněvadž tu na konec bude spravedlivá historie. Tak v 19. století došel spravedlivého ocenění i Komenský a vrátil se v lidskou paměť již navždy jako jeden z největších humanistů a největší dosud pedagog.

V tom významu vracel se a vrátil i v paměť svého národa — ale návrat ve významu národním byl mu ještě dlouho potom bráněn. Podoba jeho v tom směru dlouho nám byla zkreslována, rovněž jako nám byli zkreslováni vůbec čeští exulanti. Řím a habsburské rakušáctví dovedly i průměrné, povrchní české inteligenci vštípití fa-

lešnou představu a falešný soud o českých exulantech a jejich duševním vůdci. Povrchní, nekritický český inteligent div těmto nejlepším, nešťastným českým rodům a jejich hlavě nevytýkal nevlastenectví, ba přímo zradu české věci, že se raději nepoddali Římu a nezůstali doma. Div jim nevytýkal nedostatek citu národního, jež prý podřídili kosmopolitickému cítění náboženskému. Vytýkal jim i povahovou trpnost a měkkost. Nemohlo býti soudu zvrácenějšího a nespravedlivějšího! Lidem, kteří projevili takovou pevnost povahy, že raději se vzdali statků a jmění, vytýkána byla měkkost! A nevlastenectví bylo vytýkáno lidem, kteří opouštěli vlast sice s krvácejícím srdcem, ale s pevnou vírou, že se dříve či později zase do ní vrátí! Kteří s Komenským ve svých řadách a potom v čele sháněli za hranicemi pomoc proti Habsburkům i Římu, aby vlast jejich mohla býti zase osvobozena, aneb aspoň aby v ní mohla býti zjednána svoboda cítění a tím předpoklad návratu všech vyhnanců do vlasti!

Konečně však vrátil se Komenský v paměť svého národa i jako veliký vlastenec. Řím a Rakousko svým odporem proti němu a oslavám jeho třístých narozenin r. 1892 valně přispěly k uvědomění širokých vrstev národních v tom směru. Bojovný hradecký biskup Brynych otevřel i nevidomým oči, prohlásiv Komenského za velezrádce, poněvadž byl odpůrcem Habsburků. A za války kde kdo vzpomínal i tohoto politického významu

Jana Amosa, vzpomínal jeho proroctví a očekával jeho splnění. Převratem z 28. října vrátil se Komenský nadobro v plném svém významu do vlasti.

Ale to nestačí. Národ musí se vrátiti ke Komenskému a k jeho odkazu a na základě tom dále pokračovati! Odkazem jeho jest celé jeho duševní dílo i osobní jeho příklad — odkazem jeho jest i české bratrství, jehož byl posledním biskupem a zvelebitelem. Tento odkaz jeho, jak již řečeno, znamená vrchol českého ducha. Formuloval to již r. 1892 Masaryk, když o Komenském řekl, že „v něm poznati můžeme nejen filosofii českého bratrství, ale i filosofii českého národa, české historie“. (Athen. IX. 197.) Filosofie ta spočívá v harmonickém spojení opravdového češství s opravdovým člověčenstvím. Masaryk poukázal na to, že toto obojí právě v Komenském vrcholně bylo sloučeno: „Vidíme Čecha upřímného, nad něhož nemůže býti lepšího, ale zároveň člověka pracujícího pro celé člověčenstvo“. Masaryk dále shledal v něm jeden z dvou historických českých typů práce praktické, táborského a bratrského — i rozhodl se pro typ bratrský, vyvrcholený v Komenském, jež charakterisuje „úsilná, klidná práce, založená na vědění a prýšticí z pevného přesvědčení“. „Z Komenského“, pravil tehdy Masaryk, „musíme pochopiti, že vzdělanost zabezpečuje národu budoucnost, vzdělanost na mravním základě“.

A tu jsme u vlastního odkazu Komenského, k němuž se jako dědicové musíme přihlásiti, nejen abychom vděčně přijali, co nám v něm hotového připadá, ale také s poctivou vůlí, že splníme, co nám ukládá, a budeme se řídit jeho napomenutími.

Odkaz velikého vlasti obhájce, učitele jejího a myslitele jest přebohatý, obsáhnouti jej dáno je toliko nemnohým odborníkům — ale hlavní jeho perly přístupny jsou i nejprostším a měly by se bez fráze státi majetkem každého poctivého Čecha. Vedle řady utěšených výtvorů přemítavého a zbožného ducha, jako jsou „Listové do nebe“, „Manuálník“, „Nedobytný hrad jméno Hospodinovo“, „Truchlivý“, „Hlubina bezpečnosti“, „O návratu do vlasti“, „Pravidla života“, „Štěstí národa“, „Smutný hlas zaplašeného hněvem božím pastýře“, „Rada o napravení věcí lidských“, „Anděl míru“ a j., jsou to hlavně tři podivuhodné, překrásné výrony ryzí a hluboké duše největšího českého bratra: Labyrint světa a ráj srdce, Kšaft umírající Matky Jednoty bratrské a Unum necessarium. Každou z těchto drahocenných perel zrodilo srdce, do hlubin zraněné velikou bolestí. Tři největší bolesti života Komenského, tak bohatého utrpením, zplodily tyto vrcholné skvosty jeho tvůrčího, ušlechtilého ducha: na počátku životního působení ztráta první choti a dvou dítek zryla srdce jeho tak hluboce, že po čase z něho vzešel neobyčejně plastický obraz marného lidského putování za štěstím, „Laby-

rint světa a ráj srdce“ — uprostřed životního snažení ztráta poslední naděje na návrat do vlasti, zmařené mírem vestfálským, tak hluboce zasáhla věrné srdce biskupa Jednoty a orodovníka za vlast u mocných tohoto světa, že po dvou letech vytryskl z něho krvavý květ, „Kšaft umírající Matky Jednoty bratrské“, jehož vůně bude dojímati česká srdce, pokud bude živ český národ, a k němuž se po 10 letech připojil podobně dojemný „Smutný hlas zaplašeného hněvem božím pastýře“ — a ku konci života ztráta ovoce životní píce, pohlceného plameny, a naprosté rozptýlení Jednoty způsobily stařeckému srdci Komenského takovou bolest, že ještě intenzivněji než v celém životě cítilo marnost lidského bloudění za štěstím, že se duch jeho vrátil k myšlence mládí o labyrintu světa, přemítal o ní s hlediska starcova a na krátká dvě léta před rozloučením s tímto životem vytvořil mudrcké dílo „Unum necessarium“. Všechny dříve vyjmenované spisy měly by v levných vydáních býti zpřístupněny každému českému čtenáři a státi se obecnou lidovou četbou, školou a útěchou, jako jí byly v dobách minulých mezi exulanty v cizině a mezi tajnými bratry ve vlasti — ale tato tři díla neměla by doslova chyběti v žádné české knihovně a knihovničce, pod městskou ani pod nejprostší vesnickou střechou. Druhá dvě z nich Komenský sám označil jako své závěti, jako své odkazy českému národu.

Je v nich jako v celém ostatním díle Komenského odkaz veliké lásky a veliké moudrosti, poněvadž jsou jako ostatní jeho dílo výsledkem veliké a neustávající touhy po dostižení pramene všeliké lásky a po obsažení všeho, co lidskému duchu obsáhnouti jest dáno. Komenský věru plným právem i v přímém sebezpytování mohl o sobě v „Jednom potřebném“*) říci, že se „Bohu jeho líbilo dáti mu srdce po obecném dobrém toužící“ (str. 94), nebo že „Bůh chtěl, aby po veškeren život mužem tužeb byl“ (str. 95). Toužil po obecném dobrém z přemíry lásky ke všem, byl mužem tužeb, aby vše obsáhl a uspořádal pro všechny. Slovíčko „pan“ (= vše), jak již Masaryk řekl, charakterisuje Komenského: připravoval p a nsofii — v š e moudrost, p a n egersii — v š eprobuzení, p a n augii — v š esvětlo atd. Proto se stal „knězem lidskosti“, jak jej nazval Herder, nejvyšším h l a s a t e l e m h u m a n i t y, hledání dobra pro v š e lidstvo a v „Radě o napravení věcí lidských“ (1666) volal: „Pojďte všichni, kteří dbáte o spásu svou i všeho pokolení! Vy, jenž se Boha bojíte, jsouce kteréhokoliv národa, jazyka nebo vyznání, pokud jen lidské bloudění v ošklivosti máte. Pojďte a spojme se, odložte vše, co nás od Boha odděluje a nás rozlučuje . . . Učiňme na prahu samého díla svatou smlouvu mezi sebou: nejprve, že budeme míti

*) Cituji podle překladu Šmahova, vydaného v Rychnově n. Kn. 1881. Nový překlad od dra J. Ludvíkovského („Jednoho jest potřebí“) vyšel v Praze u J. Laichtra 1920.

jeden cíl, spásu člověčenstva, za druhé, že budeme konati dílo to boží, jsouce si vědomi obmezených sil svých, ale plni úcty k Bohu a důvěry veň; za třetí, že budeme zjevně bez úkladů, vlídně bez hlomozu, rozumně bez sofistiky jednati . . . ; za čtvrté, že všechny sobecké zřetele pustíme mimo sebe.“ Proto také „začal šíře vésti žádost svou, aby veškero lidské pokolení smířil“ (Unum nec. 97), a stal se hlasatelem věčného míru, jehož návrh ve spise „Anděl míru“ (1667) předložil anglickým a holandským mírovým delegátům, zasedajícím v Bredě, neboť válku — jak napsal potom v „Jednom potřebném“ (75) — považoval za „cosi zvířeckého, kdežto na lidi sluší lidskost a krotkost, poněvadž spory soudem řádně zahájeným skoncovány mohou býti všechny.“ Státnictví čili politika byla mu takovou upravovací činností pro pospolitý život lidský, aby lidé vzájemně svorně a výhodně žiti mohli podle přirozených zákonů na základě společných porad, vzájemné přízně a pomoci a podle příkazu: Co chceš, aby tobě od jiných činěno bylo, anebo čeho nechceš, to právě ty jiným čini nebo nečini. Přál si svornosti všech lidí, a zejména svornosti, snášelivosti křesťanské, jejímž vrcholem je „trojí zákon: zachovávat ve všech potřebných věcech jednotu, v méně potřebných svobodu, ve všech pak věcech ku všem lásku.“ (Unum necessarium 79.)

Při této své touze po obecném dobrém všeho lidstva jako pravý humanista miloval pře-

devším nejbližší sobě část lidstva, svůj národ. Jeho cit národní byl tak vysoce vyvinut, že jej učinil jedním z mužů o národ nejzasloužilejších, což mu nebylo závadou, aby se nestal zároveň jedním z nejzasloužilejších mužů o celé človenstvo. Obé, i cit národní, i cit všelidský bylo u něho v takové harmonii, jakou spatřoval v ustupňování všech věcí vnějšího světa a jakou toužil vychováním vštípit i lidskému duchu. Na vývoj národa každého, a tedy i svého, pohlížel velmi reálně, velmi reálně badal, co by bylo vývoji národnému ku prospěchu, co by mohlo vytvořit „Štěstí národa“. Ve spisu toho názvu (*Gentis felicitas*) ukazuje na př., že v zájmu národa jest, aby byl co možná lidnatý, pokud možná nesmíšený, čistokrevný, aby měl svou vlastní vládu z téhož kořene, nikoli vládu cizí — a jinde (*Unum necessarium* 67.) žádá, aby si ta vláda byla vědoma, že „umění vládnouti jest moudrost, nikoli násilí, opatrnost, nikoli osidlo.“ „Obecná svoboda“, hlásal, „vůdce a svíce jesti všeho, co dobrovolně jest vykonávati“ (67). Aby pak lidé dobře dovedli užívati svobody, k tomu by je mělo vésti svědomí: „Právě se Boha bojícím a bližní milujícím nebylo by třeba mnohých zákonů; samo svědomí mohlo by každého vyučiti všemu.“ (*Un. nec.* 69.) Svobodu a svědomí vůbec vysoko cenil, nazvav je v dopise Hottonovi „nejdrahocennějšími statky smrtelníků, které nejsou za žádný peníz na prodej“. Takovou cestou dospěl k základnímu před-

20

pisu pro štěstí národa a učil, že štěstí národa spočívá na mravním životě.

To je také recept pro dosažení národního štěstí v nynější rozvrácené době. I nyní jako tehdy „pomíjejí a proměnu berou království některá a v nich národové, jazykové, práva, náboženství.“ (*Kšaft* 89.*) Proto také jako by přímo k nám byla mluvena slova, jimiž Komenský napomíná v *Kšaftu* umírající matky Jednoty bratrské: „... Abyste se statečně k nápravě skutečné měli a na první opuštěnou lásku zase se navrátili... Nebo vroucí k Bohu a poctě jeho láska, nenávisť pak k světu a marnostem jeho, společná všech dítek svých k sobě sprostnost a upřímnost opustila nyní vás; naproti tomu pak nedověra, podhlídání, různice, sváry, svých věcí hlídání, z toho hrdost proti sobě vespolek a různolezení vloudilo se mezi všecky téměř napořád.“ (97.) Není-liž tomu tak mezi námi takřka doslova? Co nedůvěry a podezírání slyšíme vyslovovati denně, že to až otravuje všecek náš život, co různic a svárů nás roztríšťuje, kdežto bychom měli hledati jednoty, jak vidíme na všech stranách svých věcí hlídání čili sobectví a z toho hrdost proti sobě vespolek a různolezení čili stranictví, že nám ruší a rozbíjí nejen život národní a společenský, ale pomalu již i život rodinný! Rovněž se až zarazíme, když v „Smutném hlasu zaplašeného hněvem božím

*) Cituji z vydání F. Bílého v „Pestré knihovně“ č. 64-65.

pastýře“ (str. 13.) čteme: „Budete také sami proti sobě svědkové, jedni proti druhým, jak jste jedni druhé závistí, nenavistí, pomluvami, forteli, útisky trápívali a nepřikladným životem pohoršovali.“*) Neplatí-liž to o nynějším našem pokolení doslova? Věru že na nás přiléhají slova Kšaftu: „Praví se býti símě Bratří českých a nejsou!“ ... „Naprosto se vidí, že duch otců mých odstoupil od vás, synů mých ...“ (99.)

Duch Komenského byl duch velké víry, naděje a lásky. Byl nám blízek za války, kdy většina z nás posilovala se vírou a nadějí v budoucnost a kdy přes všecku tvrdost naši projevovaly se pablesky lásky — ale vzdálili jsme se od něho nyní, kdy se u nás zahrnilo tolik zhoubného pesimismu, nedůvěry, beznaděje a nenavisti, že otravují všecek náš život. Jsme sice v době, rozvrácené válkou, ale v oč horší době žil Komenský, a nezoufal! Náš život současný má sice mnoho vad a ukládá nám dosti svízelnů a utrpení, ale máme konečně, nač jsme 300 let čekali, máme svobodu a samostatnost — kdežto za Komenského bylo svízelnů a utrpení mnohem více, ježto válka zuřila na našich zemích, a ke všemu ještě byla stále ubíjena a ubita naše svoboda a samostatnost. A přece Rozum Komenského uklidňoval tehdy Truchlivého**): „Totof chváliti nemohu, že sobě

*) Cituji z vydání „Mladého Křesfana“, Praha 1914.

***) Cituji z vydání v „Knihovně České Reformace č. I.“, Praha 1918.

a své vlasti bídy nad slušnost zveličuješ, jako by aneb žádný nikdá v světě podobných věcí netrpkěl, aneb to neštěstí, v kterém nyní jste, v štěstí se vám obrátiti nemohlo“ (5.) „Kdo živ jest, tomu naděje odmítati nesluší (6), připomínal přílišnému bolestínovi dále a na mysl mu uváděl příslovi: „Kdo statek ztratil, nic neztratil, kdo poctivost a bezpečnost ztratil, polovici ztratil; ale kdo naději a trpělivost ztratil, všecko ztratil“ (7.) A co pevné víry osvědčil, když opravdu pro tehdejší dobu již vše bylo ztraceno — a kdy on, píše Kšaft, přece prorokoval příchod lepší budoucnosti a návrat svobody a samostatnosti české i svobody svědomí. Ovšem nebyl zaslepen a nehledal příčiny neštěstí jen v jiných, ale především v nás samých, stal se svědomím národa a postihoval výtky nejen otce a vrstevníky, ale i nás, pozdní potomky. Činil přímé výtky a neustupoval od nich ani při dojemné přehlídce svého rozptýleného stádečka na konci života, v Smutném hlasu zaplašeného hněvem božím pastýře, kde praví: „Byl-li jsem komu ostrým, neodprošuji; ale aby každý, k čemu napomínán býval, na to pamatoval, ještě napomínám. Raději odprošuji, byl-li jsem komu měkký a napomínati zanedbával-li jsem, aneb to nesměle činil.“ (36.)

Není zbylí: má-li u nás nastati náprava, musíme býti také tak přísní k sobě, jako byl Komenský ke své Jednotě.

Praví-li nám naše svědomí, že tehdejší výtky Komenského nás pravdivě postihují, poslechněme

jej, jak se míti k nápravě a jak svůj život zříditi, aby náš národ došel štěstí. Komenský učí, že štěstí národa spočívá na mravním životě. Tedy nutno jest, aby národ ve všech svých jednotlivcích usiloval o mravní život. Chceme-li, aby náš stát byl dokonalý, aby byl on i národ dobře spravován a šťasten, nutno jest nám především každý sebe sama znáti a řádně spravovati. Komenský učí: „Předem má člověk sebe znáti, aby věděl, že tak zhola tvorem není, nýbrž že je prostředkem jakýmsi mezi stvořitelem a tvory . . . Druhé: má uměti sebe sama, malý svůj svět spravovati“. (Un. nec. 35.) Neboť „nikdo není svoboden, kdo sebou samým nevládne“. (40.) Těžký to předpis pro nynější dobu, kdy pozornost naše takřka výlučně se obrací na okolí, kdy cítíme se zmnohonásobenou citlivostí, jak na nás doléhá množství obtíží vnějšího života, kdy projevujeme plno nespokojenosti s věcmi a lidmi kolem nás a kdy se denně přeme, jak vše to napravití, abychom byli šťastni. Komenský má tomu lék, chce, „aby člověk blaženosti své nadál se spíše od sebe sama i podstatných svých částí . . . než od věcí vnějších, případných, od potrav, od oděvu, od příbytku, ode jmění, od lidské přízně a od podobných života příbytností“. (36.) Učí „na žádného člověka více se nespouštěti než na sebe sama“ (46). Učí tedy počítí opravu a dobrou správu všeobecnou u sebe samých — a radí „počítí hned a opravdově. Nepočneš-li nikdy jednati, nauka holá nebude tobě nikdy

s prospěchem.“ (45). A radí vytrvati a vše opravdově konati, „protože Bůh pravdy v srdci pohledává pravdy“ (46). Neříkej tedy, že vykonáš, ale konej, ani nehonos se, žes vykonal, alebrž dej věci samé čacký vykonané mluviti“ (48). Hlavním jeho pravidlem pro mravní život jest napomenutí, odvozené z učení Kristova: „Nehledej dobrým se zdáti, ale býti.“ (41.) A jsi-li na cestě k tomu, abys byl opravdu dobrým, na to ptej se nikoli lidí, nýbrž svého vlastního svědomí, svého vniterného svědka (41.). To arci nutno buditi, ne uspávati a umlčovati, aby nebylo tak necitelné, jako jest za našich dní.

Uspává je hlavně mamon, pachtění po penězích a vůbec hmotných věcech, které zachvátilo všechny vrstvy. Otázka chudoby a bohatství, nedostatku nebo dostatku hmotných prostředků stala se div ne hlavní hybnou silou naší národní společnosti. Nebylo by tomu tak, kdybychom měli na mysli naučení Komenského: „Nikdy nebude chudým ten, komu, co má, dosti jest, nikdy bohatým ten, komu, co má, nestačuje“. (Un. nec. 48.) Otázce chudoby a bohatství věnoval Komenský vůbec mnoho pozornosti — hned na počátku svého působení snažil se ji řešiti svými „Listy do nebe“*, v nichž žalují Kristu chudí na bohaté a bohatí na chudé — načež se jim dostává odpovědi, kladoucí důraz na vnitřní cenu člověka,

*) Jana Amosa Komenského Veškeré spisy. Svazek XV.

neboť ani „bohatství samo ze sebe žádného neztracuje“, „ani sama chudoba nikoli nespasí“ (22.), ztracuje a spasení dává jen způsob našeho života, skutky naše, naše vnitřní cena. Čili jinými slovy: spásu a pravé štěstí nám dává to, čeho jest nám vskutku třeba, totiž dobrý, mravní život, měřený mírou věčnosti, který jest jediným potřebným — a nikoli věci podřízené a vedlejší, jako jsou peníze a statky. Ze všeho nejhlavnější, Unum necessarium, „jedno na věky potřebné“ jest Komenskému ideál dobra, Bůh i snaha, abychom na něm záviseli „myslí a rozumem, vůlí a žádostí, snažností a silou“. (77.)

Rozvrat povahy, jež u nás násilná protireformace způsobila, odvrácení od pravého náboženství, jež církve katolická u nás zavinila pěstováním pověry a modloslužby místo náboženství, provozováním politiky a stavěním se po bok všelikému násilí — vše to zatlačilo z našich myslí ideu Boha, tak že nyní jest nám divno, mluvili se o Bohu mimo kostel, do něhož ostatně málokdo chodí a z těch, kdo tam chodí, málokdo tam opravdu hledá a nalézá Boha. Ale nic naplat, má-li nastati náprava, nutno dáti zase celému životu vyšší ideál, který by nás vyvedl ze zajetí pouhého materialismu. Ať si tomu ideálu řeknete věčnost, svrchovaný ideál dobra, podstata vesmíru a všeho života nebo prostě a bez obcházení Bůh, nutno takový ideál zase učiniti základem všeho našeho života. Nutno zkrátka vážně

zase řešiti otázku náboženskou — vyplniti závěť Komenského, která v tom směru mluví velmi jasně. Neklamme se hledáním odkazu Komenského pouze v jeho významu pedagogickém, oproštěném od složek náboženských — nikoli, Komenský byl především muž hluboce náboženský a šlo mu především o opravdové náboženství. Námitka, že tehdy byla doba náboženská, nyní však nikoli, poněvadž nyní jest náboženství velkou částí našich vrstevníků odmítáno, svědomí že jsou proti němu lhostejná, otupělá — námitka taková není správná. Vyvrací ji Komenský sám, který takto svědčí o tehdejší době: „Přemnozí domýšlejíce se, že žádného pravého náboženství již není, všecka pak báječná že jsou, zavrhuji až i božství samo i bázeň boží a klonou v neznabožství, hledajíce v samých mrákotách světla, v tuposti svědomí bezpečnosti, ve smrti života.“ (Un. nec. 8.) Obraz, jež Komenský takto nakreslil o tehdejší době, hodí se doslova na nynější dobu.

Komenský ve svém odkazu chtěl z nás míti pravé křesťany. I toto jméno vinou církve, která nás ve jménu Kristově znásilňovala, padlo u nás v neoblubu — nutno je zase objasnit, aby se mu správně rozumělo. Komenskému jest křesťanem člověk, „který Kristu jest podoben i kterému tou podobností jest zbožněn býti. Člověk zajisté snaží se přirozeností svou zbožněti; neboť ježto všeliká bytost se nese k dokonalosti a vznešenosti, člověk pak nic nad sebe vznešeného

nemá kromě Boha, hledá tedy státi se, jako Bůh jest . . . Kristus tedy, syn boží, poskytl právě toho, moc synům lidským dává, aby stali se syny božími.“ (Un. nec. 78.) Cestou k dosažení toho jest filosofie Kristova, která jest Komenskému „cestou ku pravé blaženosti“ a učí „sjednotiti se v sobě a s Bohem, v Bohu a nevylévati se mimo sebe po věcech, než když je čeho třeba, a nikoli po něčem více nad to, čeho je třeba“. (Un. nec. 34.) To mu tedy bylo křesťanstvím, to náboženstvím a jeho podstatou — nikoli snad bohoslovectví, libující si v mudrování o dogmatech, po nichž ve vlastním Kristově učení není stopy. Komenský sám velmi ostře bohoslovectví kritisoval již v Labyrintu — a na konci života v Jednom potřebném jasně je zavrhuje slovy: „Nyní pohledává se misterství sedmera svobodných umění a nad to doktorátu, t. j. ve všelikých hádáních povědomosti, pouhého pak Krista znáti vidí se bohoslovím příliš sprostným“. (84.) Proto také nemá zvláštního mínění o kněžích, vida, že se ke kněžství žene mnoho nepovoláných, kteří pak „stáda Páně nepasou, nýbrž sami sebe“, jdouce jen za církevními důchody. (Un. nec. 86.) Proto ani obzvláštního formálního vyznání víry necení — tak jako vůbec bratři nekladli váhy na formální vyznání víry, nýbrž na život. Ve svém „Truchlivém“ (19) vkládá v Kristova ústa výtku: „Chtěli jste jinak věřiti než jiní a nechtěli jste jinak živi býti než jiní!“ Komenský chce prostě ná-

vrat ke Kristu — to jest mu jedním potřebným. (Un. nec. 88.) Proto nám se stal „vzorem ducha Kristova“, jak uznal německý pastor W. Bickerich při odhalení pomníku J. A. Komenského v Lešně r. 1898. (Kost. Jisk. V. 251.)

Dívá-li se takto na pravé křesťanství, nevidí ho arci v církvi římské — a to při veškeré své smířlivosti a snaze po sjednocení křesťanstva. Nezapomínaje na ni ve svém Kšaftu věnuje jí tato slova: „Jednoto římská! Matkou nám byla, ales se nám v macechu, nýbrž v zubřici dítek svých krev střebající proměnila. Vinšujíť, aby se ale v starosti upamatovala ku pokání a vyšla z Babylona ohavností svých . . . Pakli nechceš, nic tobě neodkazují, leč červy zlého svědomí vnitř, zevnitř pak za svědka proti tobě stavím krev synů mých a jiných svědků Jezukristových, kteréžs pomordovala mezi chrámem a oltářem. Déláš se duchovním Jeruzalémem, a jsiť ovšem, ale podobná Jeruzalému . . ., k němuž co mluvil . . . Pán, to já tobě odkazuji dědičně: „Jeruzaléme, Jeruzaléme, morděři prorokův, kterýž kamenuješ ty, jenž byli k tobě posíláni, kolikrát jsem chtěl shromážditi dítky své, jako slepice shromažďuje kuřátka svá pod křídla, a nechtěli jste! Ej, zanechává se dům váš pustý.“ (Mat. 23, 37.) Teď máš ortel svůj, ó Jeruzaléme zákona nového,“ dodává Komenský, „čekej na sebe exekuci! Synům pak tvým já za dědictví odkazuji právo to, kteréž jim dal Bůh, aby ujmouce se o slávu Otce věčného,

odpor vedli proti tobě, matce své..." (Kšaft 102).

Nuže, užijte toho práva podle závěti Komenského, veďte odpor proti církvi, která nám byla ještě sto let po smrti Komenského zubřící, jež krev naši střebala, a ještě potom, když jí moc k tomu byla odňata, nepřestala nám býti macechou, nepřátelsky proti nám smýšlející. Jděte za hlasem Komenského, jak mu dal zazněti v Kšaftu umírající matky Jednoty bratrské.

Umírající tehdy Jednota bratrská ústy Komenského učinila nás, „národ český a moravský, vlast milou... nejpřednějším dědicem pokladů svých, kteréž jí byl svěřil Pán" (Kšaft 109.). Komenský učinil nás dědicem Jednoty pro tu naději, „že vláda věcí tvých k tobě se zase navrátí, ó lide český!" (110.) Nyní se vláda věcí našich opravdu zase k nám navrátila, předpovědění Komenského se uskutečnilo — i jest na nás, abychom se dědictví svého, Komenským nám okázaného, opravdu a opravdově ujali.

A které jsou to poklady, jež nám jménem Jednoty bratrské odkázal? Sám je vypočítává:

„Napřed milost k pravdě boží čisté, kterouž nám před jinými národy prvé službou Mistra Jana Husa našeho ukazovati začal Pán a kterouž on s pomocníkem svým i jinými mnohými věrnými Čechy krví svou zpečetil... Tvěf to jest dědictví," volá k národu českému a moravskému, „tobě před jinými národy dané, ó vlasti milá! Ujmiž se

zase práva svého jako svého, když tobě milosrdenství prokáže Pán a pravdě tvé průchod navrátí Pán, slitovník tvůj!" (110.)

Nuže, Pán prokázal nám milosrdenství — vládeme zase svými věcmi; navrátil průchod pravdě své — jest u nás nejuplněnější svoboda, nikdo není nucen trvati v něčem, co neuznává za pravé, může volně jíti za pravdou — jen potřebuje míti vůli a žádost opravdu jíti za touto pravdou! Také na to pamatoval Komenský, když v Kšaftě pokračoval:

„Druhé, poroučím tobě horlivou žádost k vyrozumívání vždy plnějšimu též pravdy boží..." (110.)

A k takovému vždy plnějšimu pochopení této pravdy, která učí správnému životu, učinil nám jménem Jednoty tento odkaz:

„Odkazuji tobě za dědictví knihu boží, bibli svatou, kterouž synové moji z původních jazyků do češtiny s pilností velikou uvedli, Pán Bůh tomu tak požehnal, že málo ještě jest národů, kteříž by tak pravdivě, vlastně i jasně svaté proroky a apoštoly v svém jazyku mluvící slyšeli... A ač knihy této boží exempláře popálili nepřátelé, kde které dostati mohli..., i tobě kniha tato boží dochována bude, důvěř se a nepochybuj." (111.)

Tak se také stalo, bibli kralická, ač ji ještě sto let po smrti Komenského jesuité vyhledávali u tajných bratří a pálili, dochovala se přece pozdním pokolením, nepodařilo se tedy protireformaci

shladiti ji s tváří země — ale podařilo se jí, čeho se Komenský nenadál: podařilo se jí vyrvat ji vůbec ze srdcí národa! Církev odnaučila nás vůbec užívat bible, odvrátila nás od ní tak dokonale, že jest vzácností nalézt biblí v české rodině — a ještě větší vzácností nalézt české lidi, kteří v biblí opravdu čtou, hledajíce v ní moudrost a útěchu. Proto jest nám opravdovým odkazem, opravdovým, nenadálým dědictvím. Přijměmež ten odkaz — a třeba jsme hodnotu jeho neoceňovali v první chvíli, poněvadž nám bylo vědomí pravé hodnoty jeho zatemněno, věřme, že se nám dostává opravdového pokladu dědictvím. Přijměme to dědictví, třeba nám bylo divno, že ho máme užívat — otevřme si denně na chvíli, než se uložíme, evangelium a čtěme, čemu lidstvo učil dobrý, vlídný učitel. Přesvědčíme se záhy, co moudrosti pro život, co lásky, útěchy a posily je tam obsaženo — a záhy stane se nám tento odkaz Jednoty pravidelným útočištěm, záhy stane se nám četba písma potřebou a radostí. Někdo se vám snad usměje, ale nedbejte toho. V evangeliu i v novější době čítali a čítají největší myslitelé: čítal v něm Tolstoj, čítali v něm Emerson, Trine, čítá v něm Wilson, čítal v něm náš Palacký, čítá v něm náš prezident — čítejte v něm také a hledejte v něm základy správného života osobního i společenského, které jsou přes všechny proměny času věčné.

Drahocenný je také třetí odkaz: řád a kázeň, již Jednota bratrská slyнула. Byla by nám v ny-

nější rozvrácené době pravým dobrodiním, kdyby se jí náš národ jako svého dědictví ujal. Kázeň bratrská není násilí. Jako každé násilí Komenský vůbec odmítal, tak je odmítal i v kázni, zakládaje i kázeň v Jednotě na dobrovolnosti, na dobrovolné přináležitosti ke sboru a spojuje ji s neúnavnou láskou.

Čtvrtým odkazem Komenského byla idea sjednocení všech dědiců české reformace a rozšíření této jednoty na celý český národ. Vzpomínal sblížení Jednoty bratrské s ostatními domácími vyznáními pohusitskými společnou českou konfesí z r. 1575 a společnou konsistoří 1610 — i toužil, mluvě za umírající matku Jednoty bratrské: „Aby třetí spojení bylo nejdokonalejší, všech ostatků dítek mých se všechněmi jinými ostatky Čechů věrných, aby dřevo Judovo a dřevo Efraimovo bylo jedním dřevem v ruce boží, když rozmetané kosti naše shromáždí, masem a kůží potáhne a duchem života naplní všemohoucí ten Pán, jemuž nemožného nic není. (Ezech. 37.)“ (112.)

Nuže, nyní přišla doba, kdy jest možné toto třetí spojení — a je také v našem zájmu. Třeba arci pracovati ke spojení všech v jednom duchu, jež si vypěstujeme navázáním na českou reformaci, na Jednotu a pokračováním ve vývoji, který byl násilně přerušen. Komenský věřil v pokrok, ukazoval, jak národ náš utrpením veden byl k dokonalosti, jak vývoj jeho rovněž jako člověčen-

stva byl a jest harmonickou stupnicí — bude tedy také v duchu Komenského a Jednoty, bude-li se pracovati k dalšímu vývoji a pokroku dědiců Jednoty, který by se rozšířil na celý národ. Vývoj, pokrok byl právě v duchu Jednoty bratrské, ona nikdy nebyla nějakou utkvělou, zkosnatělou církevní formou — poněvadž jí a v ní především také Komenskému běželo „při náboženství více o zbožnost a mravnost než o dogma“, poněvadž podle ní a Komenského náboženství má osvětit charakter (Mararyk, Athen. IX. 194), poněvadž konečně ona i Komenský chtěli pokroku, neboť uznávali, že lidstvo jako jednotlivec ustavičně se učí, pokračuje (ib.).

A poněvadž Jednota k šíření zbožnosti, mravnosti a pokroku užívala prostředku nejpřirozenějšího, rodného jazyka, jest přirozeno, že Komenský jako pátý odkaz poroučel vlasti a synům jejím „snažnost v pulerování, vyčišťování a vzdělání milého našeho a milostného otcovského jazyka“, jež Jednota tak vypěstovala, že „od rozumějších říkáváno, že češtiny lepší není jako mezi bratřími a v knihách jejich“. I v tom ukázala Jednota smysl pro vývoj, pokrok a zdokonalení.

Stejně to ukázala snahami o zdokonalení a zveřejnění školství, jejichž vrcholem bylo právě celoživotní dílo Komenského, které se stalo kořenem všeho moderního školství. Komenský žádal, aby celý život byl sebevychováváním a vychováváním jiných. Není proto divu, že dalším, š estým

jeho odkazem jest „mládeže lepší, pilnější a zdárnější cvičení“. Na tom stavěl lepší budoucnost svého národa — a na tom ji musíme stavěti i my, když vidíme, že nynější pokolení má tolik vad, způsobených 300letou politickou i duševní porobou a vystupňovanými ještě demoralisujícím vlivem války. Hleďme svoje školy prodchnouti opravdu d u c h e m Komenského.

Přál si vůbec, aby všechny pozůstalosti Jednoty jako popel po jejím shoření daly vlasti louh ke smývání nečistost jejich dětí — „jakož mně (lednotě) v počátcích mých učinil Pán, že z popela Husova mne a dítky mé vzbudil“. (Kšaft 114.)

Kéž by tomu tak bylo! Vzešla-li z popela Husova konec konců Jednota bratrská, uznaná svorně za vrchol křesťanského snažení — co by mohlo vzejíti z popela této Jednoty, kdybychom se opravdově ujali jejího dědictví, stali se jejími duševními nástupci, vštípili její přednosti na nový kmen nového národa v nové svobodě, aby vyhnal v nové větve a v nové květy!

Ale nesmíme jen se chlubit, že jsme potomky českých bratří, jen praviti, že jsme semenem bratří českých — a nebýti jimi! Pčiníme-li se, aby duch otců zase nás oživil — a záleží to jen na nás: jeň míti sílu odtrhnouti se od cizího ducha, zapuditi jej od sebe, jako Kristus vyháněl ďábelství, a přijmouti dědictví otců a z jeho hřivny k dalšímu svému pokroku a zdokonalení těžiti — potom splní se na nás požehnání Ko-

enského, vzaté z úst Jakobových a Mojžíšových
a s prorockou záníceností a láskou vyslovené:
„Tobě, národe český, na rozžehnanou požehnání
vyhlašuji od Hospodina, Boha tvého: aby Ty
přece byl a zůstával ratolestí rostoucí, ratolestí
rostoucí podlé studnic, ratolestí rostoucí nad zedí!“
(114.)

JEDNOTA BRATRSKÁ.

Žijeme v době náboženského hledání. Stará nespokojenost s vyznáním, které bylo po Bílé Hoře většině národa násilně vnuceno, propukla silou živelnou a hledá si různé cesty. Shledáváme se s dvěma hromadnými projevy protiřímskými: s vytvořením církve československé, vzniklé odtržením části kněžstva od Říma, když zavrhl jejich požadavky, a s hromadným vystupováním z církve římskokatolické, jímž náhle vzrostl tábor bezkonfesních, tábor lidí bez vyznání. Oba tyto projevy, mající za podklad negaci Říma, tedy projevy aspoň ve svém počátku negativní, byly časově předstiženy projevem kladným, jímž bylo sjednocení obou českých vyznání evangelických, augsburského a reformovaného, v evangelickou církev česko-bratrskou, provedené hned v zápětí po revolučním politickém převratu a upevněné organizační prací generálního synodu této sjednocené církve v únoru 1921. Těmito hromadnými projevy, zápornými i kladnými se však soudobé náboženské hnutí české nevyčerpává.

Hledá se dále i uvnitř těchto tří táborů i mimo ně. Mimo ně působí na hledání nerozhodnutých také ostatní církve evangelické: Jednota bratrská, dále američtí kongregacionalisté (čili církev svobodná reformovaná), kteří si po převratu zvolili jméno Jednoty českobratrské, a baptisté, kteří nyní se nazývají Bratrskou jednotou Chelčického. Všecky církve a jednoty mimořímské stále rostou přistupováním hledajících z tábora římského a dílem i bezcírkvního. Ale hledání jest i uvnitř nich. Hledání uvnitř církví a jednot evangelických jeví se zmlazeným a vzrušenějším vnitřním životem náboženským, uvnitř církve českobratrské a dílem také uvnitř Jednoty bratrské i prací organizační — hledání uvnitř církve československé je vlastně teprve hledáním cesty k duchu i organizaci.

Při tomto hledání budoucí cesty této církve někteří vůdcové připadli na myšlenku spojení s církví pravoslavnou; poněvadž ruská její větve prožívá nyní těžkou krizi ve spojení s politickou krizí ruského národa, obrátil se jejich zrak na jih k větvi srbské. Ač jsem slovanofil celým svým životem, není pro mne nejmenší pochybnosti, že tímto směrem nejde pravá cesta k našemu náboženskému obrození. Jsem také přesvědčen, že tato volba církvi československé neposlouží — neposlouží ani jejímu vnitřnímu vybudování, ani jejímu vnějšímu vzrůstu. Zcela prostě proto, že tato volba jest proti duchu českého národa, proti

duchu českého vývoje náboženského a proti duchu české historie. Duch tento jest rozhodně pokrokový, právě snahou pokrokovou jest nyní puzen ven z církve římské, která jest přežitkem středověku — i nemůže mu vyhověti církev jiná, naplněná duchem ještě o několik století starším než církev římská. Že to je církev slovanská, nerozhoduje. Nerozhodovalo to ani v dobách dřívějších, kdy jsme jí byli věkem blíže, tím méně to může rozhodovati nyní, kdy jsme se od jejího ducha ještě více vzdálili. Sblížení s církví pravoslavnou hledala i stará Jednota bratrská, ale upustila od něho, seznávši, že hledající, stále vpřed toužící duch český nemůže se spojit s utkvělým duchem církve východní. Vnitřní náboženská touha nemůže nás ani nyní spojit s východní církví — a moment nacionální náboženské otázky nerozřeší. Z pohnutek nacionálních, z popudu našeho silného vědomí slovanského vzniklo u nás koncem 19. století hnutí cyrilometodějské, mající za účel přilnutí národa českého k pravoslaví. Ale selhalo — zcela nutně a přirozeně. Hlasatelé svou ideologií byli zavedeni od českého ducha, politické sympatie k mocnému Rusku přivedly je k církvi pravoslavné, duchu českému cizí, což dobře rozeznal již Havlíček. Nezdar hnutí cyrilometodějského dal za pravdu Havlíčkovi a nikoli propagátorům pravoslaví. A tak bude i nyní. Setrvají-li vůdcové církve československé na cestě k církvi východní, třeba k větvi demokratického Srbska, duch český půjde přes ně

dále. Není možno jinak, poněvadž duch český nechce státi, tím méně chce zpět — chce jen vpřed.

Pokrok byl i rysem českého života náboženského. Není náhodou, že náboženská reformace naše jest o sto let starší než německá. Duch našich dějin jest opravdu vystižen Husovým napomenutím: „Hledej pravdy“, vysloveným sto a více let před Lutherem. Kdo hledá, jest puzen neustále ku předu; v hledání jest zárodek pokroku. Čechové v 15. století tak důkladně nábožensky hledali, že jich německá reformace století 16. netoliko nepředstihla, ale ani zdaleka nedostihla. Čechové byli tehdy prostě daleko před svou dobou — a to se stalo potom základním rysem jejich ducha a jejich dějin.

Pohledme na Tábory. Ti jako Hus arci stáli na Písmě a zvláště na Novém Zákoně, jim arci jako Husovi tanul na mysli život prvních křesťanů — ale proto nelze o nich ani o Husovi říkati, že se vraceli nazpět. Jim šlo o pokrok, o cestu k novému životu, k níž Písmo a život prvokřesťanský byl ideálním východiskem. Nová byla již jejich rozhodnost, s níž se nebáli užívati rozumu proti všem autoritám církevním a jíti po cestách badání náboženského do nejzazších důsledků. Potřeba hledání v Písmě a stálého hledání ve všem náboženském životě nutila je k odstranění latiny i z bohoslužeb, zásada Kristovy a prvokřesťanské prostoty a hledání podstaty, ne věci a výmyslů podružných, vedla je k odstranění ornátů,

obrazů, soch, veškeré nádhery z kostelů, holení kněží a kněžské tonsury, křížování, užívání kadidla, kropení svěcenou vodou atd. Uvažování o Bohu a svatosti na základě evangelia přivedlo je k zavržení ušní zpovědi, postů, vzývání svatých, uctívání ostatků, učení o očištění, modliteb a mší za duše mrtvých, svěcení svátků kromě neděle, uctívání hostie, k zavržení řady svátostí (kromě křtu a večeře Páně) atd. Duch evangelia do důsledků sledovaný vedl je k životu prostému, mravně přísnému, k bratrství a k demokratismu. To je také důsledně odvedlo od papeže a kněžské posloupnosti, sdělované biskupy od papeže jmenovanými — a přivedlo k svobodné volbě biskupů od kněžstva.

Tento duch pokroku z české reformace nevyzimel, třeba se proti němu stavěla bázlivá kompromisnost, spojená s obavou šlechty o vládu nad lidem. Byl sice poražen u Lipan 1434, ale nebyl a nemohl býti zničen. Ožil za krátko zase, a dokonaleji a krásněji zkvétl v Jednotě bratrské, jejímž hlavním zakladatelem byl bratr Řehoř, přijímám Krajčí, který však stál na základě učení Petra Chelčického, k němuž jeho pozornost obrátil mistr Rokycana.

Chelčický jest nejsvéráznější typ českého náboženského myslitele, hledatele boha a pravdy, typ české nekompromisnosti. V době, kdy na druhé straně kompromisnost oslabovala mravní podstatu kališníků i sílu jejich církve, bojící se odtržení od

Říma a neustále s ním smlouvající, jihočeský hospodář Chelčický psal svou „Síť víry“ a tvořil své učení, jdoucí beze smlouvání a ústupků v mnohých kusech dále než Táborští, třeba jinak zaujímal místo mezi nimi a ústupnějším, ač horlivým Rokycanou. Zavrhoval trest smrti i válku a dospěl i k odluce církve od státu, ne snad formální, ale vnitřní. Věřící měl podle něho žít mimo stát, ale nevzpírat se mu. Arci neměl tu na mysli jiný stát, než tehdejší stát feudální, založený na nerovnosti a nespravedlnosti, na panství jedněch a poddanství druhých. On chtěl mít společnost lidskou uspořádanu po bratrsku a řízenou zákonem božím.

Podobný jemu typ jest bratr Řehoř. Není sice samostatný myslitel jako Chelčický, ale jest jako on hledatel pravdy do důslednosti, a k tomu její šířitel a propagátor. Byl-li Chelčický prorokem Jednoty, byl Řehoř jejím apoštolem. Chelčický, čeho se domyslí, uváděl sám v svůj život vlastní a působil svým příkladem a učením, že se dobrovolně kolem něho seskupili někteří „bratři Chelčičtí“, aby žili jako on. Řehoř postoupil dále. Oblíbil si učení Chelčického a život malého kroužku „bratří Chelčických“, nejen že sám tak žil, ale umínil si založit i rozšířit celou jednotu křesťanů takto smýšlejících a žijících, zkrátka uvést prakticky a v měřítku větším v život ideje, jichž se Chelčický dobral hledáním v evangeliu a přemítáním o jeho pravdě. Umínil si učinit slovo tělem. Napomohl mu k tomu zase Rokycana, který jej byl upozornil

na Chelčického a který nyní jeho stejně hledajícím přátelům vymohl útulek na litickém zboží Jiříka z Poděbrad, v Kunvaldě u Žamberka. R. 1457 nebo 1458 se zde Řehoř usadil se skrovnou družinou stejně smýšlejících, zde vytvořil bratrský život po vzoru prvokřesťanském a odtud jej šířil po Čechách a po Moravě. Žamberský farář Michal byl prvním knězem Řehořova bratrstva, k němuž se záhy přidal také kněz Martin, který se usadil v nedalekém Krčíně.

Hned na počátku vtiskl br. Řehoř Jednotě pečeť společnosti křesťanského života a ne společnosti věřících v dogmata a proučích se o ně. Bystře postřehnuv, že nejmáňší náboženské spory v Čechách byly vedeny o svátost oltářní, a vida, že bratři původu pikartského již již zanášejí spor i do Jednoty, způsobil hned na počátku, že na shromáždění v Kunvaldě r. 1459 neb 1460 zaujato bylo jasné stanovisko v této věci: zavrženo učení pikartské a tábořské i setrváno při učení Chelčického prostě dle slov Písma. Zjednáním jasnosti v této dogmatické otázce pro tehdejší dobu nejchoulostivější potlačil símě dalších sporů. Jinak se stará Jednota o dogmatické a theologické otázky nestarala, ba jevila přímo odpor proti nim; vidouc v nich překážku klidného a pokojného života podle Písma, přímo věřící vyzývala, „aby všech traktátů zanechajíce, dosti měli na zákonu božím a jemu sprostně věřili“. Tím projevila nejen velikou snášelivost, ale i svobodo-

myslnost, ponechávajíc bratřím volnost ve věcech víry a již tím připouštějíc možnost vývoje a rozumného pokroku. Tak vidíme hned na počátku v Jednotě vlastnosti, které z ní učinily náboženskou obec neobyčejně pružnou a schopnou vývoje. Již Palacký vytkl tyto hlavní známky Jednoty bratrské: 1. Že obracela vždy větší pozor k životu nežli k učení křesťanskému; 2. že u ní pobožnost a rozum vždy v nerozdílné jevily se činnosti; a 3. že přijata v ní zásada opravy také co do věroučné stránky její hned od počátku, čímž, jak také Palacký uznal, připouští pokrok a zdokonalitelnost nekonečnou.

Při tomto pochopení úkolu Jednoty jest přirozeno, že se nestarala o to, aby měla vyznání víry — k tomu došlo teprve velmi pozdě, a to když k tomu vnější okolnosti nutily. Za to hned na počátku, již r. 1464 stanovili si bratři některá pravidla řádu a kázně, směřující k mravnímu životu. Již tehdy projevila Jednota, že jí neběží o množství členů, ale o členy živé, opravdu podle Krista žijící. Proto i nové členy dříve zkoušela, jak se osvědčí, než je přijala, proto i nehodné členy vylučovala, aby jakost života v Jednotě netrpěla. Proto hřešící členy své bratřsky kárala a nekající trestala nepřipuštěním k večeři Páně, pokud by se neobrátili. Proto zařídila soustavu vzájemného bratrského dozoru na soukromý život v Jednotě a podřídila bratry užší radě starších netoliko ve směru správním,

nýbrž i mravním. Majíc na zřeteli celého člověka, nejen duševního nýbrž i tělesného, zkrátka majíc na zřeteli skutečný život na zemi, věnovala pozornost i potřebám a věcem časným, zaujala stanovisko i k otázkám majetkovým. Zřídila zvláštní úřad hospodářů a hospodyň, kteří se starali o chudé a nemocné. Uznávala, že dobrovolná chudoba náleží ke křesťanské dokonalosti, ale neukládala jí bratřím, nýbrž jen svým kněžím. Ti měli sami prací rukou svých dobývat si chleba a chudým rozdávat, čeho nepotřebovali. Také jmění, jež bohatší věnovali za živa, ne odkazovali Jednotě k rozdělení chudým, rozdávalo se podle potřeby. Ale nebylo ani společného jmění Jednoty, ani komunismu v Jednotě.

Dbajíce takto o mravnost, o vnitřní řád a kázeň a vidouce porušení mravů v církvi římské, odhodlali se záhy prostě od ní se oddělit a ustavit se v samostatnou církevní Jednotu, čehož se strana podobojí stále neodvažovala. Tak provedli odtržení od Říma více než půl století před Lutherem. Stalo se to po delším hledání jiné církve, k níž by se mohli připojit. Východní církve jim nevyhovovaly a nemohly vyhovovati, poněvadž tkvěly v byzantské minulosti, v její dogmaticnosti a obřadnosti, ať u Rusů, ať u Řeků, Vlachů nebo Arménů, kdežto bratři naopak pokročili před svou dobu. A tak přistoupili ve Lhotce u Rychnova r. 1467 k volbě bezúhonných bratří, z nichž vylosovali tři za první své vlastní kněze; z nich potom jed-

noho, když je starý kněz valdenský posvětil, vylosovali za předního mezi ostatními, tedy jaksi za biskupa.

Tento krok způsobil jim a stále způsoboval pronásledování, jehož ostatně již dříve zakusili (již r. 1460) — ale přes to se Jednota šířila v Čechách i na Moravě, získávala si přívrženců a ochránců i v mocné šlechtě a utvrzovala se a tříbila uvnitř. Počátkem stol. 16. měla již tři až čtyři sta sborů, v nich na Moravě 60—100.000 členů a v Čechách ještě více. Při všem vzrůstu zůstává arci menšinou národa, ale menšinou, která mravní hodnotou vyniká nad ostatní většinu a vtiskuje ráz celé době národních dějin.

Vzrůst uvedl ji v těžší zkoušku než pronásledování, neboť ji stavěl před nové praktické úkoly. První bratři byli lidé, kteří se uchýlili od světa v ústraní, aby mohli žítí prostě a přísně podle evangelia, jak mu rozuměli — ale nyní měli sta a tisíce přívrženců, jejichž stav takového útěku od světa nepřipouštěl, ba při nichž nebylo si ani přát, aby utíkali ze světa, v němž mohli nechápané a pronásledované Jednotě býti ochranou. Tu nadešel rozpor mezi prostotou a bezohlednou přísností původní Jednoty bratra Řehoře, který zatím r. 1474 zemřel, mezi jejím odmítáním tohoto světa i s jeho vzděláním, vědou, uměním a tím více s jeho nerovnostmi sociálními — a mezi duchem, jež do ní přinášeli hojní noví členové, příslušníci právě tohoto světa. V tomto rozporu

a v této zkoušce Jednota obstála stejně dobře jako ve všech pronásledováních. Zachránila a vyvedla ji právě vlastnost, která jí byla dána hned do vínku: její snášlivost a přístupnost rozumnému pokroku. Štěstím arci také bylo, že v osobě br. Lukáše našla v té době prozíravého a pevného vůdce, který ve spojení s jinými se nebál hnouti ani autoritou zakladatele Jednoty Řehoře a jeho učitele Chelčického, když toho vyžadoval pokrok doby. Stalo se to na synodu rychnovském 1494 a různými synodními dekrety Jednoty, jakož i spisy Lukášovými. Učiněny ústupky po stránce věroučné i mravoučné, ale ne takové, aby jimi Jednota sestoupila se své výše. Naopak tím, že se stala přijatelnější pro hledající z nejrůznějších vrstev, nabyla siršího vlivu na mravní povznesení národa. Vliv ten byl tím větší, čím pevnější byla organizace Jednoty a řád její, za doby bratra Lukáše postupně vytvořené.

Nebránila se nyní již přijímání bohatých a mocných, pánů, úředníků a učených, neukládala jim podmíněk příliš přísných — ale přece je svými řády vedla k životu lepšímu, hlubšímu, k laskavosti a lidskosti. Nebránila jim užívati jmění, ale odváděla je od marnotratnosti a marnosti, připomínala jim, že na svých statcích jsou jen šafáři božími a že Pán požádá počtu od nich, jak svěřených sobě statků užívali. Nebránila jim míti poddané, když bylo tehdy poddanství lidu obecného již dovršeno, ale volala jim do duše: Běda

těm, kdo se svými poddanými nakládají jako s otrocky, utiskují robotníky své nespravedlivými robotami a libovolnými platy. Otec všeho lidstva odvrátí se od nich, neboť tyto lidi chudé Ježíš nazval bratřími svými a dětmi; on ruku svou vždy drží nad hlavami jejich. Páni, pamětlivi jsouce toho, musí býti spravedliví, milostiví, bedliví, štedří k nuzným i shovívaví k vinníkům. Podobně napomínala soudce a úředníky, aby byli služebníky služebníků božích, aby dbali toliko spravedlnosti beze všeho zřetele zevnějšího nebo podružného, a i když jest nutno trestati, aby to činili toliko po zralé úvaze a jen s úmyslem, aby tím byl trestaný napraven a odveden od zlého.

Nižším stavům Jednota zakazovala jen živnosti, jež podle jejího přesvědčení kazily duši provozovatelovu a sváděly bližní ke hříchu, jako: kostkářství, malířství, zvláště malířství karet, kejklířství, provozování řemeslné hudby — před jinými jen varovala, považujíc je za nebezpečné, jako před kupectvím vůbec, poněvadž svádí k podvádění a šidbě, mečířství a puškařství, poněvadž slouží válce atd. Ale umění vyššího a písemnictví nezakazovala, arci chtějíc je míti účelnými pro vzdělání a dobro, ne pro marnost.

Pro soukromý život v rodině ustanovila krásná pravidla, vyznamenávající se zvláště péčí o vychování dítek a úctou k ženě, kterou postavila na roveň mužů, chtějíc z obou míti harmonický celek.

Tím vším přispěla Jednota značně k obecnému uklidnění a k povznesení mravnosti u nás v 16. stol. — a sama byla uskutečněním a školou mravného života. Denis uznává, že učení Jednoty přispělo k utišení nenávisti u jedněch a k ukročení chťičů u druhých, konstatuje, že většina pánů, kteří prosluli laskavostí a lidskostí, byli ochránci nebo přívrženci Jednoty — a zdůrazňuje proniknutí všeho soukromého života členů Jednoty opravdovým, prožitým a vžitým bratrstvím. Praví: „Bratr není křesťanem podle jména a náhodou; evangelická mravouka jest mu jako ovzduší, mimo něž nemůže žíti, jest mu více než zákonem, jest mu obyčejem“. (Konec samost., I. vydání 264.)

Jenom nebojovnost Denis Jednotě vytýká, ač ne jako chybu podstatnou, nýbrž spíše praktickou a taktickou. Kromě toho dobře postřehl, že bratři konali dobro z povinnosti, kterou jim jejich řád ukládal, že neznali lásky k životu, snášejíce jej jako úkol, stále trápení bázní, aby nezapomněli na jednu věc, na spasení. Ale nezapomeňme, že při schopnosti vývoje a pokroku v Jednotě mohly i tyto rysy býti do času.

Jisto jest, že provedené již tehdy úlevy v zájmu pokroku učinily Jednotu schopnou dalšího, třeba ne přílišného vzrůstu, tak, že se jí počali obávati i katolíci, kteří se dosud těšili z roztržky mezi Jednotou a utrakvisty (stranou pod obojí). Způsobili proto nové pronásledování Jednoty za krále Vladislava (1508) a stali se trva-

lymi nepřáteli a záhubci Jednoty za Habsburků, kteří ještě za Ferdinanda I. užili účasti bratrských pánů v odboji šmalkaldském k pronásledování a potlačení Jednoty.

Ale zase ani tentokrát nebylo pronásledování samostatnému životu Jednoty tak nebezpečným jako vnitřní krise, do níž ji uvedl vznik a vliv německé reformace luteránské, k níž se čeští novoutraktivisté přiklonili. Avšak i tentokrát Jednota vnitřní krizi šťastně překonala: na počátku zásluhou Lukášovou — a po jeho smrti (1528) habsburským pronásledováním litomyšlského biskupa bratrského Jana Augusty, který se stal přívržencem protestantství a usiloval o sjednocení s luterány. Jednota uhájila si svou samostatnost, ač jinak některé opravy protestantství, zvláště kalvinismu, přijala. Kalvinismus zejména naklonil bratry ještě více ku vzdělání, tak že od té doby posílali své mladíky na vyšší studia do ciziny a napojili se tak učením humanistickým, které v sobě na prospěch Jednoty a české literatury zpracovali a osobitě vypěstovali. Vydali ze sebe celou řadu českých spisovatelů, kteří psali netoliko spisy náboženské, ale i dějepisné, i práce o jazyce českém, jež bratrští spisovatelé vzdělali tou měrou, že jazyk jejich spisů byl pokládán za nejlepší, nejčistší a nejvytříbenější. Z četných spisovatelů bratrských v století 16. br. Jan Blahoslav a v 17. Jan Amos Komenský patří k nejslavnějším spisovatelům českým, ba druhý k nejslavnějším mužům světovým.

Jak velice pronikavá byla činnost bratrská v české literatuře, na důkaz toho stačí připomenouti, že i Adam Daniel z Veleslavína, podle něhož se mluví o době a češtině veleslavínské, byl tajným posluchačem Jednoty. Jednota měla řadu vlastních tiskáren, z nichž vycházely její spisy: v Ml. Boleslavi, v Litomyšli, v Bělé, později v Ivančicích a Kralicích na Moravě, kam pronásledování Ferdinandovo pro odpor šlechty neproniklo. Zde v Kralicích vydána byla slavná jejich Bible Kralická, základní kámen netoliko české literatury náboženské, ale i českého jazyka vůbec. Literární činnost bratrská byla tak hojná, že, jak již Denis dokládá, skoro třetina všech spisů, vydaných v Čechách ve stol. 16., pochází od spisovatelů bratrských. V době od r. 1457—1620 známe na 150 spisovatelů bratrských a přes 500 jejich spisů; není pochybnosti, že to ještě není počet úplný, poněvadž množství knih nadobro zmizelo v době pobělohorské, když ješuité zejména knihy bratrské horlivě vyhledávali a pálili.

Pronásledování od Ferdinanda I. nejen že Jednotu uvnitř utužilo a vytříbilo, jako se zlato čistí ohněm, ale stalo se příčinou i jejího rozšíření do ciziny. Vypovídáním a vyháněním bratří byl sice národ připraven o svůj výkvět, ale sítě bratrské nevládným tímto vichrem bylo zaneseno i do Polska a do Němce. Tak mluví se od polovice 16. stol. netoliko o české a moravské větvi Jednoty bratrské, ale i o větvi polské.

Doba pronásledování Jednotě na krátko pomí-
nula, když bylo po dlouhém společném úsilí Jednoty
s ostatními nekatolíky docíleno od Rudolfa II.
r. 1609 majestátu, jenž zaručoval náboženskou
rovnoprávnost a snášelivost. V té i nejbližší ná-
sledující době vynikli dva páni bratrští, Václav
Budovec z Budova a Karel starší ze Žerotína, ro-
dák z Brandýsa n. Orl. (a zde také pohřbený),
ale potom nejváženější pán mezi stavy moravskými
a mocný ochránce Jednoty na Moravě.

Když takto počátkem 17. století Jednota do-
sáhla svého vrcholu, na něž v té době také
již vystupoval Jan Amos Komenský, když vypě-
stovala v sobě nejčistší ideál křesťanství a lid-
skosti, přiblížil se nenadále její pád. Po nešťastné
bitvě na Bílé hoře obrátila se zloba Habsburků
a církve katolické především proti bratrům, aby
je nadobro vyhladila. Budovec vykrvácel na Staro-
městském rynku a s ním a po něm zahynuli pře-
mnozí. Vyhnaní z vlasti, bloudili bratři po celá
desítilétí v cizině, shánějíce proti násilníkům pomoc
mocných tohoto světa, skládajíce naději ve vítěz-
ství české ve válce, proti níž měli v důsledku
příkázání „Nezabiješ“ zásadní odpor. Vše nadarmo.
Habsburkové s církví římskou zůstali vítězi — a
bratři vyhnanci, odsouzenými k ztracení v cizině.
Poslednímu biskupu Jednoty bylo viděti a bolestně
oplakati její zkázu. Ale než padla, vydala ještě
nejkrásnější své květy v dílech tohoto svého po-
sledního biskupa, Jana Amosa Komenského.

Odumření Jednoty arci nebylo tak náhlé ani
tak dokonalé, jak se zdálo a jak by si byli její
záhubci přáli. Za hranicemi nejdéle se udržela
Jednota polská, která, ač skoro nadobro splynulá
s reformovanými, byla zrušena teprve roku 1817.
V Polsku vlastně také se udržel bratrský úřad
biskupský, určený výslovně pro větev českomo-
ravskou. Komenský totiž netoliko že ordinoval za
biskupa větve polské Mikuláše Gesticha, ale pře-
nesl také posláni biskupské na svého zetě Petra
Figula-Jablonského, kazatele gdanského, s výslov-
ným určením pro větev českomoravskou pro při-
pad, že by znova ožila. A ne nadarmo. Petru Fi-
gulovi nebylo sice dopřáno, aby splnil své po-
slání, ale syn jeho, tedy vnuk Komenského Daniel
Arnošt Jablonský, bratrský biskup ve Velkopolsku,
je splnil. V Čechách a na Moravě žilo totiž dále
„ukryté semeno“, jak Komenský nazval tajné
bratry a evangelíky, pozůstalé ve vlasti. Byli to
většinou prostí lidé poddaní, jimž nebylo dovoleno
se vystěhovati, nebo i měšťané. Když byl útlak
stále krutý a očekávaná úleva se nedostavovala,
prchali mnozí z nich tajně do ciziny, kde nebylo
útlaku náboženského. Tak také z okolí Fulneku
na Moravě, někdejšího působiště Komenského,
z tak zv. Kravařska, tedy z krajiny poněmčené,
kde však se bratrská tradice nejlépe zachovala.
Na počátku 18. století zemřel těmto severomorav-
ským evangelíkům poslední kazatel Samuel Schnei-
der, vrstevník Komenského — i zatoužili mnozí

z nich se vystěhovati a přimknouti se k některé církvi zahraniční. Měli krajana Kristiana Davida, tesaře ze Ženklavy, z českých předků, který dlouho již byl v cizině a tajně je navštívil. Ten jim slíbil vyhledati místo — a také jim je našel a vyžádal na panství hraběte Mikuláše Ludvíka Zinzendorfa v německé části saské Horní Lužice. Tak přišli, vedeni Davidem, první vystěhovalci z moravského Kravařska r. 1722 do Berthelsdorfu a 17. června téhož roku založili vlastní osadu, které dali jméno Herrnhut, což pozdější čeští vystěhovalci přeložili v Ochranov. Stěhovaly se k nim totiž také české zbytky bratrské ze Sukdolí a Kunvaldu. Zinzendorfovi zalíbil se způsob jejich života, pozoroval je a sepsal jim na základě toho řád, jež potom doplnil podle Komenského „Ratio disciplinae“, na něž na svých cestách náhodou přišel. Studoval potom arci Komenského a starou Jednotu bratrskou vědomě i obnovoval ji vědomě v malé obci, která na jeho statcích vznikla ze semene, přeneseného sem z Moravy. Bratrská obec ochranovská tak se vyvíjela v duchu staré Jednoty, že o ní mohl právem prohlásiti, že všechny podstatné zásady staré Jednoty se v ní svatě zachovávají, ač si neváže ruce ve všem, poněvadž staří Bratři výslovně si vymíňovali, že čas od času měniti je třeba. Vývoj nové obce bratrské pozorně siedoval vnuk Komenského Daniel Arnošt Jablonský, a když nabyt přesvědčení, že v ní opravdu Jednota jest obnovena, a to ze semene moravského, přenesl

hodnost bratrského staršího čili biskupa na jednoho jejího člena, přistěhovalce z Kravařska Davida Nitschmanna (1735), a potom (1737) i na Zinzendorfa samého.

V obnovené Jednotě vzaty jsou organizace a prvotní zřízení i řád ze staré Jednoty, ale úkoly její jsou rozšířeny, arci nikoli proti duchu staré Jednoty a zcela v důsledku staré bratrské zásady stálého pokroku a obnovy v duchu a podle potřeb doby. Jedním z nových úkolů obnovené Jednoty jest na př. misijní práce mezi pohany. Ve vnitřním církevním životě dospěla obnovená Jednota tam, kam stará směřovala ve svém prvním i ve svém posledním období, v tomto sice pod vlivem protestantismu, ale v duchu starého tábortství: totiž k odstranění vši obřadnosti a nadbytku svátostí. Zachovala jen křest a večeři Páně, a tu v podobě nejprostší, odstranila mši a ponechala jen zpěv, čtení Písma, kázání, modlitbu — i položila důraz na společenství s bratry a sestrami, tak aby náboženská shromáždění nebyla navštěvováním kostelů, kde druh druhu zůstává lhostejným, nýbrž společným bratrským prožíváním všeho, co se v nich koná. Proto na př. křest, večeře Páně, vstup do církve, odavky, pohřeb nejsou jen záležitostmi rodinnými, nebo osobními, nýbrž záležitostmi celého sboru bratrského. Bratrství a jednomyslnost jsou pro Jednotu směrodatné, jak praví jeden z jejích kazatelů (B. Vančura). Jednota obnovená jest společ-

nost bratří, stojících na základě Kristova učení, ale bez konfese — zcela podobně jako stará Jednota, která jen nucena okolnostmi podávala své vyznání, ale nikdy ho nečinila podmínkou pro své členy. Také nemá dogmat, jež by svým bratřím k věření předkládala — zcela v důsledku staré Jednoty, která se varovala sporů dogmatických, věroučných. „Naší konfesi jest Písmo svaté“, praví řečený kazatel, „a to pod heslem, že ve věcech hlavních panuje jednota, ve věcech sporných bratrská shovívavost a důvěra . . . Měřítkem všeho duchovního života není nám dogma, nýbrž osoba, život i smrt Spasitelova.“

Obnovená Jednota bratrská rozšířila své působení tak, že má nyní nejen větev německou se střediskem v Ochranově, ale i větev britskou a dvě větve severoamerické, severní a jižní. Každá z těchto větví má úplnou samosprávu, je zcela samostatná, jen záležitosti celé Jednotě společné řídí generální Synod, jehož výkonným orgánem jest ředitelství Jednoty. K společným záležitostem celé Jednoty náleží také evangelizační práce u nás, která byla zahájena v letech šedesátých minulého století s úkolem, aby se Jednota bratrská obnovila i u nás, aby také u nás se utvořila samostatná větev obnovené Jednoty. R. 1870 vskutku vznikl první český sbor bratrský v Potštýně — a tím se Jednota vrátila zase do země otců. Katolické Rakousko pohlíželo na ni nevlídně, r. 1880 uznalo ji jen jako „evang. církev bratr-

skou“ — ale osvobozujícím převratem r. 1918 nadešla také Jednotě nová doba. Užívá od té doby jména Jednoty bratrské a šíří se ne sice náhle, ale utěšeně. Má nyní starší sbory v Potštýně, Ústí n. Orlicí, Mladé Boleslavi, v Praze a Duchcově a silné nové sbory v Turnově, Nové Pace, Železném Brodě. R. 1920 na podzim 30. října zaneseno bylo símě její na Rokycansko (mou přednáškou), kde v obci Dobřívě má již přes 300 bratří a sester — a v lednu 1921 vrátila se i do Kunvaldu, odkud kdysi v 15. stol. vzešla. Málo čím byl jsem tak hluboce dojat jako zprávou o návratu Jednoty do Kunvaldu. Volal jsem po tom loni v srpnu na přednášce v Žamberku, odpověděl jsem tehdy horlivému bratru z jiné církve, který po přednášce projevil odhodlání zahájit práci v Kunvaldě: „Ne, Kunvald nechte Jednotě“ — a dočkal jsem se za krátko zprávy, že Kunvald opravdu bude bratrským. Mám nyní jen přání, aby se zde bratrství rozšířilo a prohloubilo, aby proniklo zde všecek život, vydalo nejkrásnější květy novodobého křesťanství a stalo se vábivým příkladem pro širé okolí.*)

České bratrství však také jinak se ve vlasti zachovalo i po veliké pohromě bělohorské. Tajní bratří a podobojí přečkali doby hrůzy a temna i dočkali se tolerančního patentu, který

*) O obnovené Jednotě vyšel spisek Frant. Schillera „Jednota Bratrská, její vznik, vývoj, učení a řád“ v Praze 1921. (Nákladem Jednoty bratrské, Hálkova 5.)

jim dal svobodu náboženskou. Ale nedal jim ji plnou, totiž takovou, aby se mohli hlásiti k české církvi a k bratrství — bylo jim dovoleno jen se přihlásiti buď k vyznání augsburskému nebo helvetskému, reformovanému. A i takto byli vlastně jen trpěni, nikoli rovnoprávní s katolíky. Teprve od r. 1848 bylo lépe — a čeští evangelíci počali si víc a více uvědomovati svou souvislost s českou církví podobojí a s Jednotou bratrskou. V posledních letech před válkou a za války již vědomě se pracovalo pro myšlenku sjednocení — a po říjnovém převratu r. 1918 sjednocení provedeno. Generální sněm obou církví 17. a 18. prosince 1918 usnesl se obě církve sjednotiti a utvořiti z nich evangelickou církev česko-bratrskou. Sněm přihlásil se k českému vyznání z r. 1575 a k vyznání Komenského z r. 1662 — a tím i zvoleným jménem přihlásil se i k dědictví česko-bratrskému. O nové organizaci sjednocené evangelické církve česko-bratrské se usnesl generální synod, který zasedal od 21. února 1921. Je to organizace demokratická jako v Jednotě bratrské. Také řád bohoslužebný jest podobný. Církev má sice vyznání víry, dokonce dvě, ale víru nepřikazuje, nýbrž žádá ve věcech učení samostatné myšlení a přesvědčení — a sama se snaží toliko nakloniti vůli k přijetí víry jako daru božího. Hlásí se s úctou k tradicím husitským a bratrským, jež vážnými pracovníky svými úsilovně studuje, i není pochybnosti, že mnoho z nich v sobě chová — tak jako

i za doby rozdělení a pod cizími vyznáními vždy jejich stopy v sobě měla a dávala jim v sobě růsti. Úkolem jejím bude, dopracovati se ještě uvnitř k opravdovému bratrství, jehož jméno si zvolila, a proniknouti jim všecek život svých členů. *)

Jak vidíme, počíná se plniti přání Komenského, aby se Jednota do Čech zase vrátila i aby se všichni ostatkové věrných přivrženců české reformace sjednotili. Jednota se do Čech vrátila, sjednotili se potomci doma pozůstalých bratří a členů církve české v církev česko-bratrskou evangelickou — a oba dědicové naší reformace svorně vedle sebe působí, snažíce se pokračovati v jejím duchu.

Duch ten je duch český — a svou podstatou, jak byl vypracován v staré Jednotě Bratrské, zároveň duch hluboce lidský, schopný největšího pokroku. Pro českého člověka, nábožensky hledajícího a minulosti svého národa znalého, není pochybnosti, kam se přikloniti, aby našel, co hledá. Aby mohl naléztí další správnou cestu k vlastnímu mravnímu pokroku a k novému náboženskému životu, nepotřebuje daleko blouditi. Je tu domácí bratrství, které je schopno neustálého dalšího pokroku. Hledající potřebují jen vstupovati do církve česko-bratrské neb do Jednoty bratrské a v nich upřímnou

*) O ideových základech česko-bratrské církve evangelické napsal Stan. Čapek spisek „České bratrství“ v Praze 1920. (II., u Salvatora.)

snahou a hlubokou opravdovostí přispívati k vytvoření moderního typu českého bratra. Není to vrácení k minulosti, je to pouze navázání na minulost, abychom se dostali dále. Musíme mít na mysli přítomnost a budoucnost, pro niž základy netoliko politické a sociální, ale i mravní nám vybudoval ve své životní práci náš Osvoboditel, který se zřejmě přihlásil za žáka Komenského. On jako Komenský a Bratří předstihl svou dobu — a v tom je rys českého ducha, ne v utkvívání na něčem, co je samo sebou zastaralé a nám lhostejné nebo cizí, nebo dokonce v hledání něčeho ještě zastaralejšího, ještě nám vzdálenějšího. Nuže v duchu českých dějin, v duchu českého bratrství, v duchu pokroku vpřed a dál!

Hledejte a naleznete!

OBSAH.

	Strana.
Náboženský a mravní odkaz Komenského	5
Jednota bratrská	37

REV15

KNIHOVNIČKA SLUŽBY

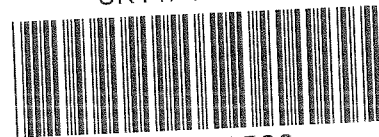
Vede V. K. ŠKRACH.

Sv. 1. *T. G. Masaryk:*
O BOLŠEVICTVÍ. (Kč 4.—)

Sv. 2. *Jaromír Nečas:*
OD KOMUNISMU KE KA-
PITALISMU V RUSKU.
O BOLŠEVICKÝCH KON-
CESSÍCH ZAHRANIČNÍM
KAPITALISTŮM.
Se 4 mapkami. (Kč 10.—)

Sv. 3. *Jan Rokyta:*
Z NÁBOŽENSKÉ TRADICE
ČESKÉ.
Dvě přednášky. (Kč 5.—)

ÚK PrF MU Brno

3129S03568